

KİLİS'Lİ ABDULLAH SERMEST TAZEBAY

DİVANI

Hazırlayan:
Abdullah ŞAHİN

Yayımlayan:
Dr. Uygur TAZEBAY

Ankara - 1999

13-Hacı Fazıl Efendi (1840-1885):

Kırıkoğullarından Hamit Efendi'nin oğludur. İlk öğrenimini ve rüştiyeyi bitirdikten sonra medrese tahsili gördü. Hattat Hoca, Bekir Vahit Efendi ve Keçikzade Abdurrahman Efendi'den dersler almıştır. Kör Hüseyin Medresesi'nde ders verdi. Aruzla yazılmış sade şiirleri vardır. Şiirlerinde Fazıl mahlasım kullanmıştır. Sık sık Halep'e gider orada bulunan müderris ve şairlerle dil ve bilim tartışmalarına katılırdı. Ünü Medine'ye kadar gitmişti.

Şiirlerinin dışında "Ma'mûlat Tercemesi" adlı tasavvufa dair bir eseri ile basılmış küçük bir mantık kitabı vardır. Şiirlerinin çoğu kaybolmuştur.

14-Hafız Ahmet Ağâh Bey (1851-1926):

İlk öğrenimini bitirdikten sonra hafızlığa çalıştı ve Kuran'ı ezberlediği için *Hafız* ünvanını aldı. Divan Edebiyatı'na bağlı kalmasına rağmen Yeni Edebiyat'a da yabancı kalmamıştır. Bekir Vahit Efendi ve Hacı Abdülnafi Efendi'den sarf, nahiv ve mantık gibi dersler aldı. Hattatlığı vardır. Şiirlerinde felsefî fikirlere rastlanır. Halep, Sivas, Diyarbakır, Elazığ ve Adana'da posta teşkilatlarında müdürlük ve müfettişlik yapmıştır

Şiirlerini içeren mecmûası torunlarındadır.

15-Şair Lütfullah Hazım Efendi (1857-1912):

Sağiroğullarından Lütfullah Hazım'ın oğludur. İlk öğrenimini özel olarak Amasyalı Abdurrahman Hoca'nın yönetimi altında gördü. Daha sonra rüştiyeye başladı ve ilk şiir örneklerini burada vermeye başladı. Şiirlerinde Lütfî mahlasını kullandı. Müftü Hakî Efendi ve Bekir Vahit Efendi'den dersler aldı. Arapça ve Farsça'yı iyi bilirdi. Sadî ve Hafız Şirazî'nin eserlerini çok okurdu. Şiirlerinde Lütfî mahlasını kullandı. O Kilis şairleri içinde dili ve ölçüyü en iyi kullananlar arasındaydı. Annesinin ölümünden sonra arzuhalciliğe başladı, çeşitli memurluklarda bulundu.

"Mecmua-i Lütfî" adlı bir divançesi vardır. Şiirleri Abdülhamit Sağiroğlu ve Hasan Şahmaran tarafından derlenerek "Mecmua-i Lütfî" adıyla bastırılmıştır. Bu eserde 39 gazel yer almaktadır.

Yukarıda kısaca tanıttığımız şairler, Abdullah Sermest'in zamanına kadar olan ve zamanındaki şairlerdi. Daha sonraları Muharrem Kemal (1863-1947), Ahmet Muhtar Yavaşça (1875-1939), Hüsnü Efendi (1876-1917), Muallim Rıfat Bilge (1874-1953), Hamî (1879-1957), Cezzaroglu Hacı Ahmet (1887-1968), Mecit Dilmen (1887-1953), Ahmet Rami Atan (1889-1958), Kadri Timurtaş (1891-1964), Mazhar Tokuz (1902-1972), Sait Dilmen (1903-1969) ve Hafız Kamil Kıdeyş (1911-1984) gibi ünlü şairler yaşamıştır.

Abdullah Sermest'in zamanına kadar yaşayan şairlerin şiirleri incelendiğinde onların Divan geleneğini sürdürdüklerini görüyoruz. Genelde aşk, şarap, kadın, hasret, vuslat gibi konular işlenmiştir. Zaman zaman da Ruhi Efendi'nin iki şiiri gibi toplumsal şiirlere rastlanır. Mizah ve hiciv şiirleri de önemli bir yer tutmaktadır. Tasavvufî şiir denince aklımıza **Abdullah Sermest ve Çermikli Zihni Baba** gelmektedir.

Halk tarzında şiir yazan şairlere rastlayamıyoruz, ancak 1737 kıtlık yılında yazıldığı anlaşılan bir manzûme için Alıcıoğlu isminden bahsedilmektedir.¹³

16-ABDULLAH SERMEST TAZEBAY(1819 - 1882)¹⁴

Tasavvuf, Türk topraklarına, İslâmiyet girdikten ve Irak'ta bu akım güçlenip diğer bölgeleri de etkilemeye başladıktan sonra yayılmıştır. Bu ince görüş ve düşünüş sistemini Türk halkı yadırgamamış, eski geleneklerinden bazılarında yakın yönleri bulunan İslâm dinini

¹³ bk. a.g.e. s.5

¹⁴ bk. I. bölüm.

seve seve benimsemişler ve yüksek ahlâk kurallarına da uygun düştüğü için ona bağlanmışlardır. Böylece Müslümanlık, Orta Asya'ya girip de Türklerin *hür yaşamalarına* yeni katkılarda bulunup onların zaferlere yönelmelerinde müessir olunca, sofilerin, şeyhlerin teşvik ve telkinleri, yol göstericiliği de önem kazanmıştır.¹⁵

Türklerin İslâmiyet'i kabûlünden bu tarafa bütün Türk devletlerinde hemen her şehirde cami ile beraber bir tekke ve zaviye görülür.

Türklerdeki şeyh telakkisi bir bakıma Türklerin destan kahramanlarını, yenilmez başbuğlarını hatırlatıyordu. Her iki tür kahraman da insan üstü güçlere sahipti ve onların ümit ve heyecan verici, yeniden canlandırıcı özellikleri vardı. Dervişler, şeyhler, mürşitler, bu canlandırıcı özellikleriyle İslam dininin ve tasavvufunun ilkelerini yumuşak bir dille telkin ve izah ederek Türklerde kültür değişmelerini sağlıyorlardı.

Eski ozan, şaman ve baksılara nisbetle çok yeni bilgiler ve ülkülerle dolu derviş-sairler, kısa zamanda Türkistan'ın gönlünü kazanmıştır.¹⁶

Tasavvuf öğretileri Türkleri, nefse hakimiyet, insanlara iyi muamele, kötülüklerden temizlenme, hoşgörü, Tanrı'yı tanıma, öte dünyada hesap verme endişesi, ibadet hassasiyeti gibi yüce hasletlerle vasıflandırıyor. Türk karakterine çok uygun olan bu hasletleri Türkler çok sevdi. Kendilerine iki dünya saadetini vadeden mürşitlere ata, baba gibi sıcak, candan sıfatlar taktılar. Bunlar arasında Arslan Baba¹⁷, Korkut Ata, Ahmet Yesevî, Çoban Ata gibi hatıraları birer mukaddes isim halinde yaşayan simalar vardır.

Gerçek anlamda sūflîğin en güçlü merkezi Horasan'dır. Burada yetişen şeyhler ve dervişler fikirlerini göçebe Türkler arasında daha rahat yayma imkanı bulurlar. Hele hele Hoca Ahmed Yesevî; vaaz, nasihat ve irşadiyla İslâm inancını Türkler arasında sağlamlaştırır ve onların mücahede azmini artırır. Sayram Şeyhi İbrahim'in oğlu Ahmed Yesevî, Yesi'de gördüğü ilk tahsilden sonra Buhara'da devrin ünlü âlimlerinden Ebû Yakub Şeyh Yusuf Hamedanî'ye intisap eder. Ahmed Yesevî, kendi tarafından kurulan Yeseviye tarikatı mensuplarına ve halka Şeyhi Yusuf Hamedanî'den aldığı bilgi ve feyzi son derece sade ve basit bir dille anlatmaya muvaffak olur. Onun başarısının en önde gelen sebeplerinden biri, fikirlerini halkın millî nazım şekli olan dörtlülüklerle ve yine halkın millî vezni olan hece vezniyle söylemesidir. O, hikmet adını verdiği manzûmelerinde cennet, cehennem, mucizeler, kıssalar, İslâmî menkîbelerle birlikte temizlik, abdest, namaz gibi şeriatın vazgeçilmez yönlerinden; hak ve hakikat yolunun zahmetlerinden bahseder.¹⁸

Arapça ve Farsça'yı çok iyi bilen Ahmet Yesevî'nin on iki bini kendi muhitinde, doksan dokuz bini de uzak ülkelerde bulunan müridleri ve geleneğe uygun olarak hayatta iken tayin ettiği pek çok halifesi bulunmaktaydı. Bunlar arasında Mansûr Ata, Harizmlî Said Ata, Süleyman Hakîm Ata vardır. Ahmet Yesevî, edebî şahsiyetinden ziyade fikrî şahsiyetiyle, tarihî hayatından ziyade menkıbevî hayatıyla Orta Asya Türk dünyasının en büyük ismidir.¹⁹

¹⁵ Prof. Dr. Abdülkadir Karahan, *TKE*, MEGSB, İst. 1988, s.59

¹⁶ N. Sâmi Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, MEB, İst. 1987, s.276

¹⁷ Menkıbeye göre, Bir gaza gününde Hz. Muhammed'in ashâbı aç kalmış, peygamberden yiyecek istemişlerdi. Peygamber dua etmiş ve Cebrâil, onlara cennetten hurma getirmişlerdi. Hurmalar yenirken bir tanesi yere düşmüş, Cebrâil de: "Bu hurma, sizin Türkistanlı ümmetinizden Ahmed Yesevî'nin kısmetidir." haberini vermişti. Hz. Muhammed hemen Arslan Baba'yı çağırması hurmayı ona vermiş hurmayı ona vermesini emretmişti. Hz. peygamberin duasıyla Arslan Baba asırlarca yaşamış, sonunda Türkistan'a gelerek yetim Ahmed'i bulmuştu. Arslan Baba çocuğu bulunca küçük Ahmed ona: " Baba emânetiniz hani, nerede." diye sorunca Arslan Baba şaşırmış. Arslan Baba uzun müddet Ahmed Yesevî'nin mürşidi oldu. b.k. , Prof. Dr. Fuad Köprülü, *TEİM*, DİBY, Ankara, 1981, s.28 ve N. Sâmi Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, MEB, İst. 1987, s.276-277

¹⁸ Doç. Dr. A. Kırkkılıç, *Başlangıçtan Günümüze Tasavvuf*, Timaş Yay. İst. 1996, s.73-74

¹⁹ TDV *İslam Ansiklopedisi*, İst. 1989, c.2, s.161

XIII. asırda Anadolu'da tasavvuf akımları gelişmiş, ve geniş ölçüde tesirli olmuştur. Mevlâna Celâleddin-i Rumî gibi Anadolu erenleri ilim ve şiir yolu ile Türk insanını asırlarca eğitmişler, daha da ötesi halka mal olmuşlardır. Bu asırda, sadece Türk edebiyatına değil Arap ve Fars edebiyatlarına, hatta yenilerde dünya fikir tarihine ve edebiyatına tesir eden ve etmeye devam edecek olan Yunus Emre yetişmiştir. O, Yesevî'den daha ileri giderek şeriat öğretileri yerine daha ağır olan fenafillah gibi konulara değindi. Büyük mutasavvıf Yunus, tasavvufun en karışık umdelerini arı şiirleriyle basit bir dille halka anlattı ve ezberletti. O, hikmet gibi şiirler söyledi ve ilâhî tarzının kurucusu oldu.

*Şeyhler, dervişler, sôfiler, halkın hocaları, eğiticileri olmuş, tekkeler de bir nevi halk okulu, tasavvuf erbabının kulüpleri olmuştur, denebilir.*²⁰

Anadolu'da tasavvufun kısa bir sürede yaygınlaşmasını sağlayan faktörlerden biri de Türklerin Moğol istila ve zulümlerinden sonra siyasî, iktisadî, maddî ve manevî boşluğa ve kargaşaya düşmeleriydi. Tasavvuf, böyle bir dönemde dünyanın faniliğini anlatarak insanımızı sabırla olgunlaştırıp kemale erdirmeye çalışıyordu. İnsanımız, içinde bulunduğu güç şartlardan dolayı içinde oluşan boşluğu, ümitsizliği Horasan Erenleri'nin, Rum Abdalları'nın, Anadolu Erenleri'nin sunduğu aşk şarabıyla dolduruyordu. Aslında Dinî Tasavvufî Türk Edebiyatı, din ve tasavvuf öğretilerini sunan bir araç olmuştur. İlahiler, destanlar, menkıbeler, nefesler, devriyeler, hikmetler, gazeller, kasideler mutasavvıfın elinde bir eğitim vasıtasıydı. İslâmî böyle sunan mürşid, elbette Türk'ün kalbinde daha fazla yer edinecekti.

Ahmet Yesevi, milliyetimizi borçlu olduğumuz insandır. Büyük şair Yahya Kemal'in "Ahmet Yesevi bizim milliyetimizin temelidir" anlamındaki sözlerini çok çok söylüyoruz. Türkiye Coğrafyasının Türkleşmesinde, Türkiye Devletinin Kurulmasında ve Osmanlı'nın oluşumunda en büyük pay sahibi olan Horasan erleri, Anadolu erenleri, Alperenler ve Gazi Dervişler diye adlandırılanlar yüce insanların öğretmenleri ve başkanları olan Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre, Sarı Saltuk, Abdal Musa, Geyikli Baba ve Şeyh Edebali gibi yücelerin Başöğretmeni Ahmet Yesevinin açtığı yol sayesinde dilimiz dirilmiş, dinimiz yayılmış...

Ahmet Yesevi bir "Bayrak isim"dir. Türkçenin egemenliğini ve doğru müslümanlık anlayışını temsil eder. Doğru müslümanlık anlayışı nedir? Ahmet Yesevi'nin ortaya koyduğu anlayıştır.

Din yalnızca Allah içindir. Riya, gösterişlik, din sömürücülüğü; nefrete ve inancın yitirilmesine yol açar.

Bize gerekli olan Ahmet Yesevi'den Atatürk'e uzanan Türklüğün doğru çizgisidir^{21a}

Abdullah Sermest, Türk'ün öz kültürünü Orta Asya'dan Ahmed Yesevî, Yunus Emre, Kaygusuz Abdal, Hacı Bayram Velî, Hacı Bektaş-ı Veli, Eşref-i Rûmî, Fuzûlî, Âşık Ömer, Gevherî, Seyranî vb.'den itibaren 19. yüzyıla getiren halkanın önemli şahsiyetlerinden biridir. Onun sarhoş bir şairi bile tekkesine alması ona feyiz vermesi, bize Mevlana'nın "Ne olursan ol, yine gel" sözünü çağrıştırmaktadır. Abdullah Sermest, bir sonraki bölümde bütün yönleriyle tanıtılacağı için şimdilik bu kadarıyla yetiniyoruz.

XIX. yüzyıl Tekke Edebiyatı'nın gerçek anlamda son dönemidir. Bu dönemdeki şairlerin başlıcaları şunlardır:

"Encümen-i Şuara topluluğunu meydana getiren şairlerden Leskofçalı Galip (1828-1867), Hersekli Arif Hikmet Bey ((1839-1903), Yenişehirli Avnî (1826-1883), Osman Şems Efendi (1813-1893), Keçecizade İzzet Molla (1775-1829), Nazif Dede (1794-1861), Kazım Paşa (1821-1889), Eşref Paşa (1819-1894), Agah Paşa (?-1906), Kuddusî (1760-1848), Sivaslı Sûzî (1765-1830), Mehmed Ali Hilmi Dede (1842-1907), Edib Harabî Dede(1853-1918)..."²¹

²⁰ Prof. Dr. A. Karahan, *TKE*, MEGSB, İst. 1998, s.60

^{21a} Namık Kemal Zeybek, *Türk Olmak*, Ocak Yayınları Ankara, 1997 s. 40,41

²¹ bk. *BTK*, İst. 1989, Ötügen-Söğüt Yay. C.9, S. 195

ABDULLAH SERMEST TAZEBAY'ın HAYATI ve ESERLERİ

HAYATI:

A) Menkabevî Hayatı

Abdullah Sermest'in menkıbevî hayatı hakkında geniş bilgilere ulaşılamadı. Torunları tarafından aktarılan bazı menkıbeler onun hayatı ve karakteriyle ilgili önemli ipuçları niteliğindedir.

1-Bombay Seyahati

Abdullah Sermest Kilis'e dönmek için şeyhi, Muhammed Can-ı Efgânî'den izin isteyince , şeyhi ona : "Bir Bağdat'ı gör, gel hele." der. Abdullah Sermest Bağdat'a gider, gezer tekrar şeyhinin huzuruna gelir. Şeyhi : "Bağdat'ı gördün mü?" der, Abdullah Efendi de : "Belî gördüm." der. Şeyhi: "Öyleyse bir de Bombay'ı gör, gel." der. Abdullah hiç itiraz etmeden Bombay'a gitmek için Hindistan yollarına düşer.

Bombay'a giden Abdullah orada ilginç şeyler yaşar. Bombay'da gezerken yolu bir Budist tapınağına rastlar. Tapınağı girer, bir de ne görsün karşısında daha önce birlikte olduğu Müslüman âlim arkadaşı Budistlerle birlikte ibadet ediyor, onlara vaaz u nasihat ediyor. Çok şaşırان Abdullah: " Nasıl olur da bir Müslüman, Budist tapınağında ibadet eder, onlara vaaz verir." diye düşünür. Abdullah Efendi hiç sesini çıkarmadan geçer bir köşeye oturur. Tapınaktaki dinî merasim bittikten sonra kendisini gören arkadaşı, Abdulah Efendi'nin yanına gelir Selam verdikten sonra: "Hoş geldin," der. Daha sonra da Abdullah Efendi'ye hitaben: " Sen göreceğini gördün, artık geldiğin yere dönebilirsin, görüyorsun ki Allah'a giden yollar çoktur." der.

Abdullah Sermest, Mekke'ye, şeyhinin yanına, döner; şeyhi Muhammed Can ona memleketine gitmesini, orada tebliğ ve irşat faaliyetlerinde bulunmasını emreder. Abdullah Sermest böylece memleketi olan Kilis'e döner ve tarikatını kurar.

2- Cübbe Hadisesi

Bir bayram günü Abdullah Sermest'in yanına Hocazade Abdullah Enverî de gelmiştir. Beraber tekkede konuşurlarken içeriye yalın ayak, sırtında yamalı bir gömlekle yoksul bir kişi girer, bayramlaşır. Bu sırada Abdullah Sermest, Abdullah Enverî'nin kulağına fısıldar: " *Üşüyor yazık, şu adama cübbeni ver*" der. Abdullah Sermest'in sırtında pahalı bir cübbe, Abdullah Enverî'nin sırtında da yeni aldığı bayramlık cübbesi vardır. Abdullah Enverî cübbesini vermek istemez, Abdullah Sermest'e "*Sen ver*" der. Şeyh Abdullah hiç tereddütsüz cübbesini çıkarır yoksula verir.

Pahalı cübbeyi Abdullah Sermest'ten alan yoksul kişi yolda giderken: "Ulan senin gibi bir adamın böyle pahalı bir cübbe neyine, git şunu pazarda sat, ucuz bir cübbe al, geri kalan parayla da başka ihtiyaçlarını karşıla." şeklinde düşünür. Yoksul kişi pazara gider, kasabanın ileri gelenlerinden zengin bir adama cübbeyi satar. Meğer cübbeyi satın alan bu adam "Şeyhin huzuruna bayramlaşmaya giderken elim boş gitmeyeyim." diye düşünüp almıştır.

Abdullah Sermest, Abdullah Enverî ile sohbet ederken içeriye elinde cübbeyle zengin adam girer. Kendi cübbesinin geri geldiğini gören Şeyh Abdullah Sermest Abdullah Enverî'ye bakıp gülümser. Abdullah Enverî de hiç bozuntuya vermeden: "*Ne gülüyorsun, benim cübbeyi versem geriye gelmezdi ki*" der.

3- Tanrı'ya Yakınlığı

Abdullah Sermest, zamanın katı tutumlu, dar kafalı din adamları tarafından sürekli tenkit edilirdi. Şeyh Hazretlerinin inceliğini düşünemezlerdi. Bunlardan bir kısmı birgün Hocazade Abdullah Enverî'nin yolunu çevirirler, derler ki: "*Ey hocaefendi, siz ki şöhretiyle meşhur, uzaklardan gelen talebelere ders okutan, mantıkçı, şeyhülislamlığa aday bir âlimsiniz, bu adamın (Abdullah Sermest'i kasedederek) yanına niçin gidiyorsunuz, bu adamda ne buluyorsunuz.?*"

Abdullah Enverî onlara şu karşılığı verir:

– "*Ben ne kadar da âlim olsam benim ilmim onun yanında birşey ifade etmez, zira şifre onun elinde, öbür tarafla o irtibatlı.*"

4- Müziğe Olan Yakınlığı

Abdullah Sermest, arkasından kendisine çalgıcı, sarhoş diyen katı tutumlu din adamlarını bir gün yemeğe davet eder. Onlara zengin bir sofraya hazırlar. Yenilir, içilir; ziyafetten sonra Şeyh Abdullah, saz takımını çağırır. Müzik dinlemeyi günah sayan bazı din adamları, ayrılmak için şeyh Abdullah Sermest'ten izin isterler. Şeyh, onlara izin vermez, zorla çıkmak isteyenler için de kapıya iri yarı güçlü adamlar koydurur. Onlar, dışarı çıkmak isteyenleri bırakmazlar.

Abdullah Sermest misafirlerine hitaben: "*Yemeği yediniz, müziği de dinlemeniz gerekir*" der. Hocalar ister istemez otururlar. Müzik başlar, ortalığı hoş nağmeler kaplar. Hocalar kendinden geçmeye başlar.

Müzik faslı bittikten sonra Abdullah Sermest hocalara "*Günah mı bu?*" diye sorar, hocalar hiç cevap veremezler.

5- Evlenmesi

Abdullah Sermest, şeyhi Muhammed Can'dan izin alıp memleketi olan Kilis'e dönerken kasabaya girmeden önce bir kuyudan su içmek istemiş. Kuyunun yanına gitmiş, orada bir kız testisine su dolduruyormuş. Kızdan içmek için su ister, ama kızdan da bir güzel azar işitir. Kız: "*İşim var veremem.*" demiştir.

Abdullah Sermest Kilis'e girer, Kilis'te kimsesi olmadığı için Şeyh Muhammed Ziyareti'ne yerleşir. Onu görenler, yanına gidenler, ona yemek götürülenler olur. İlmiyle ve takvasıyla şöhreti kısa sürede tüm Kilis'te duyulur. Kasabanın ileri gelenleri onun ziyarette yatıp kalkmasını arzu etmedikleri için ona halkın da katılımıyla bir tekke yaparlar. Şeyh Abdullah, tekkeye yerleşir, şeyhinin emrini yerine getirir, halka tasavvufi telkinlerde bulunur. Bir süre sonra da Kilis'in ileri gelenleri, halen bekar olan Şeyh Abdullah'ı evlendirmek isterler.

Bir gün Abdullah Sermest Keçikzade Hacı Ömer Ağa'nın evine yemeğe davet edilir. Çeşitli konular görüşülürken söz dönüp dolaşır evlenmeye getirilir. Şeyh Abdullah'ın artık bir yuva kurması gerektiği söylenir. Şeyh Abdullah'ın kendi yakınlarından bir büyüğü

olmadığı için adet üzere kendisine önderlik edip baş göz etmek istediklerini belirtirler, hatta Hacı Ömer Ağa isterse kendi kızlarından birini de verebileceğini söyler.

Hacı Ömer Ağa, üç kızını da Şeyh Abdullah Sermest'in karşısına çıkarır. Hangisini isterse onunla evlenebileceğini söyler. Abdullah Sermest, ortada duran Zahide'yi ister. (*Zahide, Şeyh Abdullah Kilis'e girerken ona su vermeyen kızdır.*)

Abdullah Sermest Zahide'yle evlenir, ama Zahide'yi isteyen iri yarı külhanbeyinden korunmak için bir süre yanında koruma gezdirmek zorunda kalır.

Abdullah Sermest Efendi ömrü boyunca Zahide Hanım'dan su başında gördüğü çıkışlara benzer çıkışlar gördü ve bu çıkışlarından dolayı da ondan hep hoşlandı.

B) Tarihi Hayatı

1- Ailesi

Babası, Hoca Mehmed Tazebay Efendi; annesi Çekmeceli Hoca'nın torunudur. Babası, Çekmeceli Camii'nde müderrislik yaptı. Muhammed Tazebay Efendi'nin babası Mustafa Ağa; Mustafa Ağa'nın babası da Süleyman Akiftir.

Tazebay ailesinin kökeni ile ilgili, görüşlerine başvurduğumuz Abdullah Sermest'in torunlarından Prof. Dr. Uygur Tazebay'a göre soy, bugün Çin Halk Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan Doğu Türkistan Özerk Uygur Bölgesi'nde **HOTAN ve TURFAN** şehirleri ve civarında 15 ve 16. yüzyıllarda yaşamış Tümenbay aşiretine dayanmaktadır. (Divandaki şiirlerinin iki yerinde "HOTAN ve HOTEN" şehrinin adı geçmekte, bir yerinde de HITAY=Çin geçmektedir.) Bunlar da ailenin menşeinin Doğu Türkistan olduğunu teyid etmektedir

Tümenbay ve Tomanbay aşiretlerinden Tümenbay ailesi nüfusça çoğalınca bu aileden ayrılanların başına genç bir Uygur, reis olarak geçmiştir. Bu aileye "genç reis" anlamında TAZEBAY denilmiştir. Öztürkçe'de "taze" yerine "taza" kelimesi kullanılmaktadır. "bay" ise iki anlamda kullanılırdı. Biri, "reis, başkan" anlamında, diğeri "zengin" anlamındadır. Tazebay Ailesi meydana geldikten sonra 16. yüzyıl ortalarında aileden bir grup Hoten ve Turfan'dan Kırgızistan, Özbekistan, Kazakistan, Azerbaycan ve Tükmenistan'a göç etmiş buralarda yaşamaya devam etmiştir. Buralarda bu ailenin devamı halen yaşamaktadır.

Bugün Doğu Türkistan Özerk Uygur Bölgesi'nin çeşitli kentlerinde yaşayan Tazebay ailesi fertleri TAZABAY soyadını taşımaktadırlar. Kazakistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Kırgızistan'da yaşayanlar ise Sovyetler Birliği tesirinde kalarak TAZABEYAVA (Tazebay kızı) veya TAZABAYOF (Tazebay oğlu) şeklinde soyadlarını kullanmaktadırlar.²²

Azerbaycan'da, Kafkaslar'da ve hatta Kars'ta erkek ismi olarak TAZEBAY adlarına da rastlanmaktadır. Gerek İran (Tahran)'ın, güneybatısındaki "Şablak (Mahabat)" şehrinde, gerekse Irak (Bağdat)'ın kuzeydoğusundaki Süleymaniye şehrinde de halen TAZEBAY soyadını kullanan ailelere rastlanmaktadır. Abdullah Sermest'in oğlu Merhum Şeyh Mehmet

²² Örneğin, şu anda Kırgızistan Cumhuriyeti Endüstri Bakan Yardımcısı da TAZABAY soyadını taşımaktadır: "Marat Madigerovitch TAZABEKOV". Görüldüğü gibi bu zatın soyadı TAZABEK yani TAZABEY'dir, ancak kelimenin sonuna bazen "of" bazen de "ov" getirilerek "oğlu" anlamında kullanılmaktadır.

Asya Türk Cumhuriyetlerinden ülkemize yüksek eğitim için gelen öğrenciler arasında aslen Uygur olan Kazak vatandaşı "Gülnara TAZABAYEVA" da TAZEBAY ailesinden olup bu soyadı TAZABEYAVA olarak taşımaktadır. (bk. Ankara Üniversitesi Tömer Dil Merkezi yayınlarından "Asya Türk Cumhuriyetlerinden Gelen Öğrencilerin 1. Sertifika Sınav Sonuçları Kitabı" tarih 29. 1. 1993 sayfa 112)

Vakıf Tazebay Şablak (Mahabat) kentinde yaşayan Tazebay ailesinin reisi durumunda bulunan, o tarihte 90 yaşlarında bulunan Efrüsiyet Bey adlı bir zatla mektuplaştığını torunu Dr. Uygur TAZEBAY'a 1960 yılının başında Ankara'ya geldiklerinde nakletmiş ve ses bandıyla da bu konuşma tespit edilmiştir.

Süleyman Akif, (Abdullah Sermest'in babası olan Hacı Mehmet Efendi'nin Dedesi) 18. yüzyılın ikinci yarısında Taşkent'ten ayrılıp tahminen 18. yüzyılın II. yarısında Irak üzerinden Kilis'e gelmiş ve kasabanın güneybatı ucundaki harman yerine çadırlarını kurmuştur. *Tazebay* aşireti Taşkent'te deveçilikle uğraşan bir aşiretti. Süleyman Akif Çekmeceli Camii'nin yanında evini yaptırarak ailesini yerleştirmiş ve o camiide hocalığa ve tedrisata başlamıştır.

Süleyman Akif ve Mustafa Efendi (Abdullah Sermest'in Dedesi olan Süleyman Akif'in oğlu) beraber hacca giderler, bir daha geri gelmezler. Akıbetleri hakkında bilgi alınamamıştır. Hoca Mehmed Efendi tahsilini devam ettirmek için Kilis'te kalır. Kilis'te Çekmecelizadeler'den bir kızla evlenir. Abdullah Sermest bu evlilikten doğar. Hoca Mehmed Efendi (Abdullah Sermest'in Babası) hacca gider ve o da dönmez, orada vefat eder, iki yıl sonra da hanımı vefat eder.

2- Doğum Tarihi ve Yaşadığı Devir (D. 1819 – Ö. 1882)

Abdullah Sermest, 1819 (H.1235) yılında Kilis'te doğdu. Ailenin tek çocuğu olan Abdullah küçük yaşlarda hem öksüz hem de yetim kalmış macera dolu, çileli, fakat başarılarla dolu bir hayata başlamıştı. 6 yaşında babası Hoca Mehmed Efendi'yi, 8 yaşında da annesini kaybetti. Bu sıralarda Oylum Köyü'nden babası Hoca Mehmed Efendi'nin derslerine devam edenlerden birisi Abdullah'ın kimsesiz kaldığını görünce onu köyüne götürür. Küçük Abdullah 10 yaşına kadar babasının köydeki talebeleriyle düşüp kalkar ve tahsilini ilerletebilmek için Kilis'e gidip gelmeye başlar. Okumaya ve öğrenmeye karşı hırslı olan bu kabiliyetli çocuğa Akcurun Camii müderrisi Hacı Hafız Efendi ders verdi. Kilis'teki öğrenim hayatı 17-18 yaşlarına kadar devam etti. Çok çalışkan ve zeki olan Abdullah ne yazık ki Mısır Hidivi Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa'nın onu askere alması sebebiyle öğrenimini yarıda bırakmak zorunda kaldı.

1831 yılında Kilis'i işgal eden İbrahim Paşa, kasabanın batısında, şimdiki Kurtağa Caddesi üzerinde büyük bir kışla yaptırdı. İbrahim Paşa Kilis'e *trahom* hastalığını ve zulmü getirdi. Kışlanın yapımında halkı zorla bedava çalıştırdı. Mısırlı İbrahim Paşa, Osmanlı İmparatorluğu askerleriyle karşılaşmış ordusu darmadağın olmuştu, bunun üzerine Kilis'e dönmüş ordusuna asker toplamaya başlamıştı. Sadece gençleri değil, eli ayağı tutan, askerlik yapabilecek kim varsa hepsini topluyordu. askerlik süresi süresizdi ve kaçmak isteyenler ölümle cezalandırılıyordu.

Bir rivayete göre²³, İbrahim Paşa bir gün kışlanın önünde davul zurna çaldırıyor. Sesi duyan Kilis halkı kışlanın önüne toplanıyor. Gelenlerin hepsini kışlanın içine alıyorlar. Kışla doluyor, Paşa'nın askerleri kışlayı sarıyor. Askerliğe elverişli olmayanları dışarı çıkarıyorlar. Geriye kalanları da Mısır'ın başkenti Kahire'ye götürüyorlar.²⁴

İbrahim Paşa'nın Kahire'ye götürdüğü asker adayları içinde 17-18 yaşlarında olan Abdullah da vardır. 1836 yılında Kahire'ye gönderilen Abdullah'ın kaç sene askerlik yaptığı tam bilinmiyor. Abdullah Sermest, Mısır'da iken Fransız **COLİT Efendi**'den tıp ilmini öğrendi. Bu arada hattatlık ve hakkaklık öğrendi. İyi bir hakkak ve hattat oldu. Kıymetli akik ve yakut taşlarını oymakta mahareti vardı. Mısırdaki bu üç sanat sayesinde müreffeh bir

²³ Abdullah Sermest'in torunu Hüsamettin Tazebay

²⁴ Hüsamettin Tazebay'dan dinlediğimiz şu hikâye kayda değerdir: Bir kadının kocasını, oğlunu ve kardeşini İbrahim Paşa askere alınca kimsesiz kalan kadın isyan etmiş ve paşanın huzuruna çıkmıştı. Paşaya kimsesiz kaldığını ifade etmiş, paşa da hangisini istiyorsa onu vereceğini, askere götürmeyeceğini söylemiş. Kadın tarihe geçecek şu sözleri söylemiş: " **Koca istersen elde var, çocuk istersen belde var, bana kardeşimi verin o hiç bir yerde bulunmaz.**" der. Bu sözler İ. Paşa'nın çok hoşuna gitmiş ve kadının , askere aldığı üç yakınına da askere almaktan vazgeçti.

hayat yaşadı. Mısırdaki ne kadar kaldığı bilinmiyor, ama torunu Hüsamettin Tazebay'a göre en az 10 yıl kalmış olmalı, çünkü bu ilimler ancak bu kadar zamanda bütün yönleriyle öğrenilir. Ayrıca bu on yıl boyunca askerlik yaptı mı bunu da bilemiyoruz, muhtemelen askerliğin kısa sürmüş olması gerekiyor, çünkü bu ilimleri askerlik yaparak öğrenemez ve bu işten kolayca para kazanamaz.

Henüz tasavvufa dair hiçbir fikri ve tahsili olmayan genç hakkak Abdullah bir gün Mısır çarşısında üç dört nüfustan ibaret fakir bir ailenin dilenmekte olduğunu gördü. Bu fakir aile hangi dükkana baş vursa kovuluyor, hiçbir yardım görmüyordu. Bu vaziyet Abdullah Efendi'nin rikkat ve merhametini celbetti. O fakir ailenin perişan ve pejmürde kıyafeti yüreğini sızlattı, hemen o ailenin önüne düşerek cebinde bulunan 5 altın kadar parasını sarf ile bunların elbise, yemek vesair ihtiyaçlarını temin etti. Bu hadiseden sonra gördüğü işaret üzerine Mekke'ye gitti.²⁵

Abdullah Efendi Rüyasında Peygamber Efendimizi Gördü. Peygamber Efendimiz ona Mekke-i Mükerreme'ye Gütmesini Söyledi.²⁶

Abdullah Efendi rüyasında aldığı işaretle, Kahire'deki işlerini halleder ve Mekke yollarına düşer. Mekke'ye vardığında rüyasında gördüğü Afganlı Muhammed Can Hazretleri'yle karşılaşır ve ona intisap eder. 12 sene şeyhinin rahle-i tederisinde diz çöküp ders alır, çilesini doldurur.

Abdullah Sermest, Şeyhi Muhammed Can'ın vasıtasıyla **Abdullah-ı Dehlevî'nin** ruhaniyetinden istifade etti.²⁷

Amelî ve nazarî tasavvuf tahsilinden sonra şeyhi kendisine icazetname verir ve postnişin olarak Kilis'e gönderir. Abdullah Sermest Efendi şeyhinden icazet alınca tahminen 1858 yılında Muhammed Can'ın sakası olan Saka Ali Baba²⁸ ile beraber Kilis'e döndü ve o güne kadar aldığı eğitimiyle özellikle tasavvufî alanda halkı irşada başladı. Kilis'te önce Şeyh Muhammed Bedevî Ziyareti'ne yerleştiler. Ziyaretine gelip gidenler oldu. Onu daha önce tanıyanlar karşılarında çok farklı bir Abdullah bulmuşlardı. Artık karşılarında âlim, fazıl, hoşsohbet, mütevazî bir muhterem vardı. Abdullah Efendi artık 40 yaşlarındaydı, kasabanın ileri gelenleri ona bilgisi ve kültüründen daha fazla yararlanmak için Çekmecelizade Camii'nin karşısına bir tekke inşaa ettiler. Tekkesine de kavuşan ve şeyhi tarafından postnişin olarak vazifelendirilen Abdullah artık tarikatını kurmuş ve Şeyh Hacı Abdullah Sermest-i Velî olmuştur. Bu tekke halen sapasağlam ayakta.²⁹

Şeyh Abdullah Sermest, Keçikzade Hacı Ömer Ağa'nın kızı Zahide Hanım'la evlendi. Bu evlilikten Mustafa Vakıf, Mehmet Vakıf, Süleyman Akif isimli oğulları ile Şehnebat isimli bir kızı dünyaya geldi.

²⁵ Avukat Kilisli Kadri Timurtaş, *Kilis Tarihi*, ist. 1932, s.213

²⁶ *Evlilyâlar Ansiklopedisi*, Türkiye Gazetesi Yayınları, İst. 1992, c. 3

²⁷ a.g.e

²⁸ Bu muhterem şahıs Şeyh Abdullah Sermest'e de hizmet etmiştir. Kabri Tazebay Tekkesi'nde türbe içindedir, ayrıca İ. Hakkı Konyalı'nın *AKKT* adlı eserinin 524. sahifesinde Mekke'den meşhur Hoca Tahsin Efendi ile ders arkadaşı olduğunu onun da İstanbul'a gittiğini yazmaktadır.

²⁹ 1. 8. 1997 Cuma günü tekkede idim tekke sapasağlam ayakta idi ve gelip gidenler şeyh *Abdullah Sermest* ve oğlu *Şeyh Mehmet Vakıf* Hazretlerinin türbesini ziyaret için adeta yarış halindeydiler. Ziyaretçiler sadece Kilis'ten değil Türkiye'nin çeşitli yerlerinden özellikle Kahramanmaraş, Gaziantep gibi civar illerden. Ziyarete gelenler ekme ve yemek getiriyorlar, aç olan insanlara ve fakirlere gelen bu yemeklerden sofraya hazırlanıyor ve nasipleniyorlar. Tekkede kediler bile nasibini alıyor, çünkü ziyaretçiler bunu bile ihmal etmiyorlar. Karınlarını doyuran fakirler, tekkeden ayrılırken çoluk çocuğuna götürmek için yiyecek paketleri yapıyor, onlara da götürüyorlardı. Tekkedeki hatim-hânede yatak, yorgan, çarşaf hasılı yatmak için her şey vardı, yatmaya gelen ziyaretçiler orada geceleyebilirlerdi. Kadınlar için ise yatabilecekleri ayrı odalar tahsis edilmişti. Yetkililer bu geleneğin çok eskilerden tekkenin kurulduğu günden bu güne uzandığını ve gelecekte de devam edeceğini söylediler. (Abdullah ŞAHİN)

Şeyh Abdullah, Tazebay Tekkesi'nde ömrünün sonuna kadar dinî ve tasavvufî irşat yaptı, feyzinden yüzlerce insan faydalandı. Zamanın da şeyhülislamlığa aday olan ünlü âlim Hocazadelerden Abdullah Enverî Efendi bile onun tekkesinde tasavvuf terbiyesi aldı.

Abdullah Sermest, Kilis ve civarında çok geniş bir etki alanı buldu. Bilgisi, üstün kişiliği ve yardımseverliği sayesinde her yerde, herkesten saygı gördü. Bağnaz ve katı görüşlü softalarla savaştı.³⁰ Kilisliileri madde ve mana ilimleriyle cihazlandırdı. Kazdığı akik ve yakut taşlarından sağladığı kazançla tekkenişinlerin masraflarını da karşılıyordu. Hatem-i Tayyi (Tayyi Kabilesine mensub ve cömertliğiyle meşhur olan "İbnü Abdillâh Bin Sa'd"ın lakabı) gibi cömertti. Tekkesine gelen ve konan herkesi bir hediye ile sevindirmeyi ihmal etmezdi. Bir sene Kilis'te kıtlık olmuştu, Şeyh Abdullah Efendi başka yerlerden develerle zahire getirterek fakirlere dağıtmıştı.³¹

Abdullah Sermest, doğumundan 18 yaşlarına kadar II. Mahmut'un saltanatı zamanında, Osmanlı idaresinde yaşadı. Askerlik ve ilim öğrenme vesilesiyle yaklaşık 24 yıl Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrı kaldı. Bu sebeple Osmanlı'nın hızla çöktüğü bir devirde kendisini ülke dışında ilme ve tasavvufa veren bir kişinin Osmanlıdaki karışıklıklardan ve siyasî olaylardan etkilenmesi çok zordur. Aşağıda vereceğimiz tarihî bilgiler şairimizin dolaştığı yerlere göre kronolojik bir sıraya dayanacaktır.

Abdullah Sermest doğduğunda dönemin padişahı II. Mahmut'tur. Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlardaki otoritesi giderek bozulmaktadır. II. Mahmut bu siyasî karışıklıklar içerisinde birtakım ıslahatlar yaparak Osmanlı'nın gerilemesini önlemeye çalışmaktadır.

Abdullah Sermest'in 1836 yılında Mısır'a gönderildiğini yukarıda zikretmiştik. Bu dönemlerde Mısır'ın durumu ise şöyledir:

1833'teki Kavalalı Mehmet Ali Paşa isyanı Kütahya ve Hünkar İskelesi Anlaşması'ndan sonra kısmen çözümlenmiştir, fakat bu çözümden ne Mısır ne de Osmanlı memnun kalmıştır. Mısır 1833'ten 1839 yılına kadar yanına Fransa'nın desteğini alarak hızla bir gelişme sürecine girmiştir. İşte Abdullah Sermest Mısır'ın Fransa ile ilişkilerinin iyi olduğu bir dönemde Mısır'a gelmiştir. Mısır'ın, Fransa'nın yanında yer almasına tepki gösteren İngiltere'nin teşviki ile Osmanlı, 1839'da tekrar Mısır'a savaş ilan etmiştir, fakat yine mağlup olmuştur. Bunun üzerine İngiltere Mısır meselesini uluslararası platforma taşıyarak 1840 Londra Mütarekesi ile Mısır sorununu çözümlenmiştir. Bu çözüme göre Kavalalı Mehmet Ali Paşa ve oğullarına sadece Mısır Valiliği verilecek ve Mısır'ın Osmanlı ile olan özerk durumu devam edecek ve Mısır vergi verecektir. Osmanlı Devleti'nde 1839'da Mısır sorunu devam ederken II. Mahmut'un yerine Abdülmecit padişah olmuş ve yeni padişah ilk iş olarak Tanzimat Fermanı'nı ilan etmiştir.

Abdullah Sermest'in Mekke'ye gittiği 1846 yıllarında, Hicaz Osmanlı'ya bağlı bir eyalettir. Mısır isyanı sırasında Cidde valiliğinde bulunan Kavalalı'nın oğlu İbrahim Paşa bölgeye hakimdir, Mısır'ın etki sahası içindedir.

1847-1859 yılları arasında Osmanlı, Rusya dışındaki Avrupalı devletler ile iyi ilişkiler içerisindedir. 1853-1856 yılları arasındaki Kırım savaşında Osmanlı-İngiliz-Fransız ittifakı sonucu Rusya mağlup edilmiştir. 1856 Paris Antlaşması ile Osmanlı ilk kez Avrupa

³⁰ S. Başçılar, *Kilisli Dîvan Şâirleri Antolojisi*, KKDD Yay., İst.

³¹ İbrahim Hakkı Konyalı, *AKKT*, İst. 1968, s.524

devleti sayılmış ve toprak bütünlüğü Avrupalı devletlerin garantisi altına alınmıştır. Bu, Osmanlı'nın giderek güçsüzleştiğini gösterir. 1856'da ilan edilen Islahat Fermanı ile Osmanlı'daki azınlıklar Müslüman halktan daha fazla hakka sahip olmuştur.

Şairimiz tahminî olarak 1858 yılında Kilis'e gelmişti. 1861'de Abdülmecid'in ölümü üzerine Abdülaziz tahta geçmiştir. Bu dönemde, Genç Osmanlıların Meşrûtiyet için yaptıkları mücadele giderek artmıştır. Nitekim 1876'da Meşrûtiyet'in ilanı sözünü veren II. Abdülhamit tahta geçirilmiştir. Meşrûtiyet ilan edilerek Kanûn-ı Esasî kabul edilmiş ve meclis açılmıştır, fakat 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşında meclisin ülke aleyhine çalıştığını iddia eden II. Abdülhamit, meclisi kapatmıştır. Bu dönemden sonra sıkı bir istibdat başlayacaktır.

3-Yetişmesi

Abdullah Sermest yukarıda da belirtildiği gibi 18 yaşlarına kadar Kilis'te kalmış ilk öğrenimini bitirdikten sonra Hacı Hafız Efendi'den ilim tahsil etmiş. Babası müderris olmasına rağmen kendisi küçük yaşta iken vefaat ettiği için ondan ilim tahsil edememiştir. Askerlik vesilesiyle Mısır'ın başkenti Kahire'ye gitmiş orada da tıp, hakkaklık ve hattatlık ilimlerini öğrenmiş. Bu arada Arapça'sını ve Farsça'sını bir hayli ilerletmiş bulunuyordu. Arapça ve Farsça'yı bu dillerde şiir yazacak kadar iyi biliyordu. Divan metni bölümünde bu şiirlere yer vereceğiz. ilm-i kiraat'ta da söz sahibi idi.

Mısır'dan ayrılıp Mekke'ye gittiğinde Şeyhi Afganlı Muhammed Can Hazretleri'nin hizmetinde bulunmuş, tasavvuf eğitimini onda tamamlamıştır. 12 yıl şeyhinin yanında kalıp kemalâta erince icazetnamesini almış ve memleketi olan Kilis'e dönerek aldığı zahirî ve batınî ilimleri ve 40-41 yıllık kültürel birikimini başkalarına aktarmak için ömrünün sonuna kadar çalışmıştır.

4- Silsilesi ve Oğlu Mehmet Vakıf Efendi

Elimizde bulunan, asıl nüsha olarak kullandığımız divanın sonunda "silsile-i şerife" yazılmıştır. Bu silsilenin Zihnî Baba'nın Divanı'nda da bulunduğunu biliyoruz. Abdullah Sermest'in bağlı bulunduğu tasavvuf cereyanını tespit edebilmek için tarikat silsilesi bizim için önemlidir.

SİLSİLE-İ ŞERİFE

- 1 Hazret-i Muhammed (r.a.)
- 2 Hazret-i Ebûbekir- Sıddık (r.a.)
- 3 Selman Farisî
- 4 Kasım İbn-i Muhammed
- 5 İmam Ca'fer
- 6 Bayezid-i Bestamî
- 7 Ebû Hasan Harkani
- 8 Ebû Kasım Cürcanî
- 9 Ali Feramedî
- 10 Yusuf Hamedanî
- 11 Abdülhalik Gücdüvani
- 12 Arif Rivgerî
- 13 Mahmud İncir Fagnevi
- 14 Ali Ramitenî
- 15 Muhammed Baba Semmasî
- 16 Seyyid Emir Külâl
- 17 Bahaeddin Nakşbend
- 18 Muhammed Alâeddin Attar
- 19 Mevlâna Ya' kub Çerhî
- 20 Ubeydullah Ahrar-ı Taşkendî
- 21 Muhammed Zahid
- 22 Derviş Muhammed
- 23 Muhammed Hâcegî Emkenegî
- 24 Muhammed Bakî Billah
- 25 İmam Rabbanî
- 26 Muhammed Ma'sum
- 27 Şeyh Seyfeddin
- 28 Hafız Muhsin
- 29 Muhammed Bedvanî
- 30 (Şemseddin) Habibullah Mazhar
- 31 Abdullah Dehlevî³²
- 32 Muhammed Can
- 33 Abdullah Sermest TAZEBAY
- 34 Ali Akif Ayntabî³³
- 35 Ahmed Hamdi Elbistanî³⁴
- 36 Mehmed Vakıf TAZEBAY³⁵

³² Diğer nakşî silsilelerinden burada ayrılır. Abdullah Dehlevî'den sonra Mevlânâ Hâlid Bağdâdî gelir. bk.: Tasavvuf ve Tarikatler, Selçuk Eraydın, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., İst.1194, s.374

³³ A. Sermest'in halifesi

³⁴ A. Sermest'in halifesi

³⁵ A. Sermest'in oğlu

Türk insanına belirgin etkiler bırakan tarikatlardan biri de, **Nakşibendîlik** veya **Nakşîlik** diye anılan tarikattır. **Yesevîlik**'in bir kolu olan bu tarikat daha sonraki zamanlarda bünyesinde birtakım değişiklikler yapmıştır. "Kurucu" olarak anılan **Muhammed Bahaeddin Nakşibend** (ö. 1389)'in adına izafetle anılır.³⁶

Bahaeddin Nakşibend'den önce bu tarikat **Hacegâniye** olarak anılırdı. Bu sebeple Toplu halde yapılan zikrin³⁷ Nakşîlikteki adı **Hatm-i Hacegân**'dır.³⁸ Nakşîlik, *Hazret-i Peygamber*'e, biri *Hz. Ebûbekir*'e, diğer ikisi *Hz. Ali*'ye çıkan iki silsile ile ulaşmaktadır. Nakşî silsilesi *Ebû Yezid Bestamî*'ye kadar **Sıddikiye**, *Abdül-Halık Gücdüvanî*'ye kadar **Tayfuriye** adlarıyla bilirdi.

Bahaeddin Nakşibend, *Abdülhalık Gücdüvanî*'nin ruhsal olarak kendisini eğittiğini söyler. Nitekim kendisinin Emir Külal'in aksine *Abdülhalık Gücdüvanî*'ye uyararak "zikr-i hafî (sessiz zikir)"yi tercih etmesi onun üzerindeki tesirini gösterir. *Abdülhalık Gücdüvanî*, **Ahmed Yesevî**'nin müridi olan *Yusuf Hamedani*'nin yetiştirdiği bir velidir. Onun terbiye aldığı kişiler arasında **Yesevî** müridleri olan *Kusam Şeyh* ve *Halil Ata* da vardır.

Bahaeddin, henüz üç günlük bir çocukken Kasr-ı Arifan'a gelen Hoca Muhammed Baba Sammasi tarafından manevî evlatlığa kabul edildi ve büyüdüğü zaman da tasavvufî terbiyesi o sırada beraberinde bulunan Seyyid Emir Külal'e bırakıldı.³⁹ *Şeyh Emir Külal*'in müritlerine "Bahaeddin'e uyun." sözü üzerine müritleri, *Emir Külal* vefaat edince *Bahaeddin Nakşibend*'e uymuşlardır. Böylece *Bahaeddin*'in çevresi bir anda büyümüştür.

Nakşibendî Tarikatı *Bahaeddin Nakşibend*'in halifelerinden *Alâeddin Attar*, *Zahid Bedaîşî* ve *Muhammed Parsa* tarafından çok geniş bir alana yayıldı. **Yeseviyye** tarikatının bulunduğu yörelerde büyük taraftar kazandı. Bilhassa *İmam Rabbanî* zamanında Hindistan ve çevresinde yayılma kaydetti. *İmam Rabbanî*'nin oğlu *Muhammed Ma'sûm* da ciddi bir tedris tezgâhından geçerek, babasının mu'tedil tasavvuf yolunu devam ettirdi. Oğlu *Şeyh Seyfeddin*, halifesi *Seyyid Nûr Mehmed Bedvanî* ile tarikat hem naklî, hem tasavvufî ve hem de müsbet ilimleri tedris eden bir medrese, bütün halka açık bir müessese haline getirildi.

Bahaeddin'in kurduğu tarikat, mensuplarınca özellikle Türkiye'de "**Şah-ı Nakşibend**" ünvanıyla tanınır. Nakşibend ünvanının taşıdığı mana ve bu ünvanın ona ne zaman ve nasıl verildiği konusunda ilk Nakşibendî kaynaklarında bilgi yoktur. Sonraları bu ünvanın devamlı yapılan hafî zikrin kalpte bıraktığı "nakş"a (iz) bir işaret olduğu söylenmiş ve bu yorum genel kabul görmüştür.⁴⁰

Nakşibendî Tarikatı *Fatih Sultan Mehmet* zamanında Ubeydullah Ahrar'ın halifelerinden *Molla İlahî* vasıtasıyla İstanbul'a girdi. Osmanlı padişahları Nakşibendîliği himaye ettiler. Nakşîlik tam anlamıyla sünnî bir tarikattır. Bu tarikat Türk kültürüne halk maarifine Anadolu vahdetine büyük hizmetleri geçmiş bir tarikat olarak kabul edilmiştir.⁴¹

Bahaeddin Nakşibend tarikatı hakkında şöyle der: "Bizim yolumuz, Allah'ın gösterdiği kurtuluş yoludur. Çünkü bu yol, sünnete uymak ve Ashab-ı Kiram'a tabi olmaktır. Bu sebeple bizim yolumuzda az zamanda çok kazanç elde edilir. Fakat sünnete uymak ve

³⁶ Yaşar Nuri Öztürk, *Tasavvufun Ruhü ve Tarikatlar*, Yeni Boyut Yay., İst. 1997, s.81

³⁷ Toplu zikirlerin adına âyin denir. Mevlevîler âyine, semâ; Kâdirîler, devrân; Rîfâîler ve Sâdîler zikr-i kıyâm; Halvetîler darb-ı esmâ; Nakşîler hatm-i hâcegân adını verirler. Ayrıca âyin-i sükvârî, âyin-i Cem, âyin-i ehlullah gibi âyin çeşitleri de vardır.

³⁸ Nakşibendî âyinedir, müridler şeyh huzûrunda diz üzerine oturup fikir ve nazar, mâsivâdan tecrîd edilerek şeyhe ve asıl matlûb olan Hakka vasl ve teveccüh edilir. Şeyhin işaretleriyle "Fâtihâ, İhlas, Elem Neşrah" sûreleri tespit edilen sayıda okunur. Bu sırada güzel sesle terennüm edilen ilâhî cemaati vecde getirir.

³⁹ Mahir İz, *Tasavvuf*, Kitabevi Yayınları, İst. 1995, s.211

⁴⁰ *TDVİA* ist. 199, c.4, s.459

⁴¹ Selçuk Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., İst. 1994, s.372-373

riayet etmek sabır ve tahammül ister. Biz, bizim yolumuza girenleri istersek cezbe ile, dilersek bir başka usulle terbiye ederiz. Çünkü rehber olan âlim, bir doktora benzer. Hastanın hastalığını tespit eder ve ona göre ilaç verir. Bizim yolumuzda yalnız kalmak değil sohbet esastır. Biz sonda ele geçecek şeyleri başa yerleştirdik.⁴²

Nakşibendiyye'nin temeli on prensipten oluşur. Bunlara her Nakşibendî dervişi uymakla mükelleftir. Her Nakşibendî; zikrinin sayısını (*vukuf-ı adedî*), her an Allah'la dolu olduğunu (*Vukuf-ı zamanî*), zikrederken nefesini kesip Allah'a bağlanmayı bilmek (*vukuf-ı kalbî*), nefes alıp verirken gaflette olmamak (*huş der dem*), yürürken ayağına bakmak (*nazar ber-kadem*), ahlâkî olgunluğa kavuşmak yani halktan Hakka sefer (*sefer der vatan*), toplulukta halvette olmak (*halvet der encümen*), zikretmek (*yad kerd*), nefy ü ispatın anlamını kalbine naksettikten sonra dönmek (*baz geşt*), halini muhafaza etmek (*nigâh daşt*), yad etmek (*yad daşt*) zorundadır.⁴³

Nakşibendiliğin kurucusu olan Bahaeddin Nakşibend Hanefî Mezhebi'ne bağlı idi. Sohbetlerinde ilim ve ahlâka büyük yer verirdi. "*Tarikımız sohbettir.*" derdi. Nakşibendiye'den **Ahrariyye, Camiyye, Halidiyye, Kasaniyye, Mazhariyye, Muradiyye, Müceddidiyye ve Naciyye** türemiştir. Nakşî tarikatının Türkiye'de en yaygın kolu Mevlâna Halid el-Bağdadî (ö. 1826)'ye nisbet edilen **Halidiyye** koludur.

Abdullah Sermest Hazretleri'nin tarikat silsilesi Mehmet Vakıf Hazretleri'nde son bulmuştur. Bu tarikat silsilesi, Tekke ve Zaviye Kanunu'na muhalefet etmemek için bizzat şeyhi Mehmet Vakıf tarafından sona erdirilmiştir, bugün devam etmemektedir. Mehmet Vakıf babası Abdullah Sermest gibi hoşgörülü ve aydın bir insandı. Kilis ve çevresinde "**Şeyh Efendi**" diye bilinen Mehmet Vakıf Tazebay'ın başı açık olan eşi Beşire Tazebay Milliyet Gazetesi'nin 4 Ağustos 1989 tarihli bir haberinde eşi hakkında şunları söylemektedir:

"Şeyh Efendi, **Atatürk**'ün fikirlerini çok beğenirdi. Şapka Devrimi'nde Kilis'te ilk şapkayı giyen o oldu. **Atatürk**, 28. Ekim 1918 de Halep dönüşü tekkeyi gezdi. Düğmesi kopmuştu, bana verdi diktim. Tekkeyi gezip gördükten sonra, "**Burada ileri görüş hâkim**" diyerek Tekke ve zaviyeler kanunu çıktıktan sonra kapatılmamasını emretti. O zaman kapatılmayan tek tekke bizimkiydi. '**Memleketimizde hiç yoksul kalmamış gibi Vahabilere bol bol para gidiyor.**' diye hiç hacca gitmedi. Örtünmeye karşıydı. Alman dinler tarihi profesörü **Bayan Schimmel** kendisini sık sık ziyaret eder, Farsça ve Türkçe konuşarak tasavvuf ve Hafız Divanı üzerine konuşurlardı."

Aynı tarihli gazetede Mehmet Vakıf Tazebay'ın torunu olan YÖK eski Başkan Vekili ve halen Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet üyesi Prof. Dr. *Uygur Tazebay* ise "**Dedem aydın bir insandı. Çok okurdu. Çok değerli kitaplardan oluşan zengin bir kitaplığı vardı. Atatürk'e hayrandı. Yobazlığa karşıydı. Eski nesil ile yeni nesil arasında bir köprü idi.**" demektedir. Mehmet Vakıf Tazebay ülkemizin yetiştirdiği önemli şahsiyetlerden biri olan Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş'ın da hocasıdır. Merhum Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş, Mehmet Vakıf Tazebay hakkında şunları söylemiştir:

"Onun kadar aydın ve ileri fikirli bir din adamı güç bulunurdu. Taassuptan uzak, İslâmın gerçeğine ve özüne en uygun bir anlayış ve görüşü vardı. Hurafeler ve batıl inançların tamamıyla karşısında idi. Müslümanlığın bir şekil değil bir ruh ve mana meselesi olduğuna ve buna uygun bir ahlâklı davranışın bulunması lüzumuna inanıyordu."

"Rahmetli, benim hocamdı. 24 yıl kadar önce 15-16 yaşında bir lise öğrencisi iken ondan Farsça okumuştum. O yıl, Almanların Balkanlara inmesi dolayısıyla okullar nisan ortasında tatil edilmişti. Önce **Habib Efendi'nin Hulâsa-i Rehnüma-yı Farisî**'siyle başlamış,

⁴² *Dini Terimler Sözlüğü*, T. Gazetesi Yay., İst. s. 89

⁴³ Doç. Dr. A. Kırkkılıç, *Başlangıçtan Günümüze Tasavvuf*, Timaş Yay. İst. 1996, s. 316

sonra Şeyh Sadi-i Şirazi'nin *Gülistan*'ını okumuştuk. İkinci yıl *Haftız Divanı*'nın büyük kısmını okutmuştu. Üniversite birinci sınıfta bulunduğum senenin yaz tatilinde ise Sadi'nin *Bostan*'ını göstermiştir. İlk feyzi kendisinden almıştım. Bu yalnız Farsça öğrenmek bakımından değil, her bakımdan feyz alış idi. Bunu hayatımın çok mesut ve şeref verici bir hadisesi telakki ediyor, kaderin bir lütfu sayıyorum. Onun 4 Mayıs 1965 tarihinde ebedî âleme göçmesiyle Kilis Efendi'siz kalmıştır⁴⁴

Görüldüğü üzere, ülkemizin aydınlanma çağında, bizlere ışık tutan Abdullah Sermest'in oğlu Mehmet Vakıf Efendi de ayrıca araştırılıp incelenmesi gereken bir şahsiyettir.

Mehmet Vakıf Efendi bir methiyesinde:

*"Zimirza can-ı canan Dehlevi Şud vasılı irfan
Befeyzullah Muhammed Can Sermest amade mesrur
Ezini Cam-i musaffa Ahmet Hamdi-i piri ma
Mey-i Sermest nuşid Ali Akif Şudi mebrur
İlâhi Rahmi kün bermenki kıtmiri irşanem
Behakkı Seyyidi âlem behakkı Halid-i mağfur"*

demektedir.

5- Hocası Muhammed Can:

Evlîyanın büyüklerindedir. Afganlıdır. Doğum yeri ve tarihi bilinmiyor. 1849 (H. 1266) yılında Mekke'de vefat etti. İlim tahsilini tamamladıktan sonra büyük İslâm âlimi ve mutasavvıfı Abdullah Dehlevî'nin hizmetlerinde bulunarak yüksek derecelere ulaştı. Gündüz hocasının hizmetinde bulunur, geceleri Şeyh Kutbuddin Bahtiyar-ı Kaki Hazretleri'nin kabrine giderek sabaha kadar ibadet ederdi. Abdullah Dehlevî'den icazet aldı. Hicaza gitti, ömrünü irşatla geçirdi. Muhammed Can'ın yüksek halleri Sultan Abdülmecit Han'ın annesi Bezm-i Alem Valide Sultan'ın kulağına varınca Valide Sultan onun için Mekke'de dergah yapılmasını emretti. Muhammed Can Hazretleri burada talebe yetiştirdi.⁴⁵

6- Tesis Etmiş Olduğu Vakıf

Abdullah Sermest Tazebay vefatından iki yıl önce 7. Şubat 1880 tarihinde KİLİS'te "Tazebayzade Hacı Abdullah Efendi" adıyla bir aile vakfı kurarak 30 dükkânını, 1 zeytinyağı imalathanesini, 16 dükkanlı bir hanını, 1 kahvehanesini ve 1 fırını vakfetmiştir.

Mülhak vakıf olarak günümüze kadar faaliyetini devam ettiren ve halen de ettirmekte olan bu vakıf, Vakıflar Genel Müdürlüğünde Müceddet Anadolu (24) adlı ve 609 numaralı defterin 278 Sayfasının 329. sırasında (Hacı Mehmet oğlu Tazebayzade Şeyh Hacı Abdullah Efendi Vakfı) olarak ve 25 sefer 1297 tarihinde kayıt ve tescil edilmiştir

7- Vefatı, Türbesi ve Tekkesi

Hep başkaları için yaşayan büyük velî Abdullah Sermest Hazretleri 1882 (H.1298) yılında ve 63 yaşında fani hayata veda edip ebedî âleme göç etti.⁴⁶ Kalabalık bir cemaat ile

⁴⁴ İbrahim Hakkı KONYALI, *AKKT*, İstanbul 1968, s.526, 527 ve bk. Prof. Dr. Faruk K. TİMURTAŞ Son Havadis Gazetesi 20. Haziran 1965

⁴⁵ bk. *İslâm Âlimleri Ansk.*, (T. Gazetesi Yay.), *Makâmât-ı Mazhariyye*, s.188; *Sefinetü'l-Evliyâ*, c.2, s.161

⁴⁶ Divânın A nüshasının sonuna vefat tarihiyle ilgili, sonradan yazıldığı anlaşılan, şu bilgilere yer verilmiştir:

"Şeyh Hâce-i Abdullah Tazebay Hazretleri'nin târih-i vefatı 24 Rebî'ül-Âhir 1298 senesi Hamîs (Perşembe) gecesi saat iki buçuk raddelerinde civâr-ı rahmete vâsıl olmuştur.

Rûmî 12 Mart 1297 Hamîs gecesi saat iki buçuk raddelerinde civâr-ı Hakka vâsıl olmuştur. (26 Mart 1882 Cumartesi) Doğum:1819

Bu bilgiler D nüshasında da aynıdır.

kılınan cenaze namazından sonra tekkenin içindeki bahçeye defnedildi, sonra üzerine kubbesi yapıldı ve kabri türbe haline getirildi.

Kilis'in yetiştirdiği yegâne lirik şair Şeyh Abdullah Sermest Efendi, ilim ve kemalat ciheti ile de yaşadığı devrin yüksek bir şahsiyeti idi. Bilhassa tasavvuftaki manevî iktidarı ile yalnız Kilis halkını değil, etraftaki memleketler ahalisini de cezb ve teshir etmiş ve umumun hüsn-i zan ve hürmetini kazanmış idi. O zamanın dinî temayülâtı karşısında gündün güne yüksek bir hüviyet kazanan Şeyh Efendi, tesis ettiği tekyede hem ders okutur, hem de zikir merasimleri yapardı. Erkek ve kadınlardan mürekkep bir çok müdavimi kendisinden feyz-i manevî almaya çalışırlardı. Mumaileyh şen ve şatır yaşamayı sever, musikiden çok hoşlanırdı. Hatta zikir esnasında bile musiki bulundurmakta bir beis görmezdi. Şeyh Efendi'nin kıraat ilmine de vukufu tamdı. Hocazade Abdullah Enveri Efendi kıraat ilmini mumaileyten öğrenmiştir.⁴⁷

Evlatlarından Mehmet Vakıf, babasının tarikat adablarını devam ettirmiş, fakat "Tekke ve Zaviyeler" kanununa muhalefet etmemek için şeyhten ziyade bir âlim olarak tebliğ ve irşat faaliyetlerine devam etmiştir. Abdullah Sermest'in iki halifesi olmuştur. Bunlardan birisi Antepli Ali Efendi (Ali Baba) diğeri ise Elbistanlı Hacı Ahmet Hamdi Efendi'dir. Hacı Ahmet Hamdi Efendi hem şeyhinin yerini doldurmaya çalışmış hem de şeyhinin daha küçük yaşlarda olan oğlu Mehmet Vakıfı yetiştirmiştir. Zira Abdullah Sermest Efendi vefat ettiğinde Mehmet Vakıf henüz 6 yaşlarındaydı. Ne acı ve ne büyük tesadüftürki Mehmet Vakıf Efendi de babası gibi 6 yaşında yetim kalmıştır.

Merhum Abdullah Sermest'in tekkesi, Bölük Mahallesi'nde olup Kurtağa Caddesi'ndeki Çekmeceli Camii'nin karşısındadır. Kapısı Türk yapı geleneğine uygun olarak doğuya açılmaktadır.

Taş kemerli kapının eni 1.40, yüksekliği 2.10 metredir. Kemerin üstündeki kitabede karışık bir talik yazı ile 3 beyit bulunmaktadır. Bu tarih manzumesinin son beytini okuduğumuzda ebced hesabına göre 1275 yani M. 1858 rakamı ortaya çıkıyor. Bu da tekkenin bu tarihte yapıldığını gösteriyor.

***Himmet-i pîr ile yazdım zihniyâ târîhîni
Nev binâ a'lâdır vâlâ-yı Şâh-ı Nakşibend***

Tekkeye üç basamaklı bir merdivenle inilir. Tekkenin avlusu karo ile döşelidir ve avlu kapısından girince sağdaki merdivenle şeyh dairesine çıkılır. Girişte solda ise kapıları ve pencereleri batı yönünde olan altı derviş hücresi vardır. Hücrelerin bitiminde mescid olarak da kullanılan bir hatimhane(hatme: hatim etme, bitirme) vardır. Hatimhanenin kapısı kuzeye bakmaktadır. Mescidin kapısının üzerindeki kitabede Şair Zihni Baba'ya ait bir şiir vardır. Bu kitabenin üzerinde "*Yâ Hazret-i Müceddid-i elf-i sâni*"⁴⁸ Kitabenin sağında ise Ashab-ı Kehf'in isimleri (Yemliha-Mekselînâ - Mislinâ - Mernüş - Debernüş - Sâzenüş - Kefestatayyüş) yazılı bir madalyon görülür. Bu kitabedeki şiirin son beytini verelim, bu kitabede hatimhanenin ne zaman yapıldığını öğrenebiliriz:

***İlhâm ile yazıldı Zihnî bu tam târîh
Bab-ı hüdâ-yı zibâ dergâh-ı feyz-i ulyâ***

Târih: 1276 (M.1859)

Hatimhanenin üstü betondur. Kible ve sağ tarafına ikişer, soluna ve son cemaat yerine birer pencere açılmıştır. Burası tarihlere bakılırsa şeyh odası ve hücrelerden bir yıl sonra yapılmıştır.

⁴⁷ Avukat Kilisli Kadri Timurtaş, *Kilis Tarihi*, ist. 1932, s.212

⁴⁸ Ey iki bin yılının yenileyicisi

Türbenin güney köşesinde Abdullah Sermest'in türbesiyle aile kabristanı vardır. Türbeye avlunun sağındaki ve solundaki yol takip edilerek varılır. Avlunun sağındaki yol izlenirse sağlı sollu mezarlar görürsünüz. Sağ taraftaki mezarlar şeyhin soyundan gelen erkeklerin, sol taraftakiler ise kadınların mezarlarıdır. Bu mezarların bitiminde beş pencere ve tek kubbeli bir türbe görülür. Türbenin kapısı kuzey yönünde olup, kapının üstünde sağda ve solda iki aslanlı oluk vardır. Bu iki oluğun arasında bir madalyon içinde "Lâilâhe illellah, El-melikü'l-hakku'l-mübîn ve Muhammedü'r-rasûlullah sâdiku'l-va'dü'l-emîn" yazısı vardır. Kapının sağındaki pencerenin üstünde güzel bir ta'lik ile "**Yâ Hazret-i Şâh-ı Sermest-i Veli**"⁴⁹ yazılıdır. Yine kapı ile pencere arasındaki kısma hem Osmanlı hem de Latin harfleriyle hatimhanedeki kitabenin aynısının monte edilmiş olduğu görülür.

Türbe, ortasında kapısı bulunan bir duvarla iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde yedi mezar vardır. Kapıdan girişte en uçtaki mermerle yapılmış mezarda iki mevta vardır. Mezarın kitabesinde:

"Mehmet Vakıf Efendi'nin Eşi **Beşire Hanım** (D.1901-Ö. 2.3.1990)"

"Mustafa Vakıf Efendi'nin kızı **Sakine Hanım**, (Ö.1907)" yazılıdır.

İkinci mezarda Mehmet Vakıf Efendi'nin kardeşi Süleyman Akif Efendi'nin Eşi **Saliha Hanım**,

Üçüncü mezarda, **Saka Ali Baba**,

Dördüncü mezarda, Mustafa Vakıf Efendi'nin Eşi **Fatma Hanım**,

Beşinci mezarda, Abdullah Sermest Hazretleri'nin en küçük oğlu **Süleyman Akif Efendi**, (Ö.1942)

Altıncı mezarda, Abdullah Sermest Hazretlerinin Eşi **Zahide Hanım**, (Ö.1916)

Yedinci mezarda, Şeyh Mehmed Vakıf Hazretleri'nin oğlu, **Ekrem Efendi**, (D.1915 – Ö. 1991)⁵⁰

Türbenin kible duvarındaki kitabede şunlar okunur:

Hazret-i cânâ⁵¹ ne hıdmetler idüb niçe zamân

İtdi tahsîl-i rızâ hakk ile oldı lâ-mekân

Geldi uçler remz idüb Rahmî didi târîhini

Şîr-i Ahmed mahremi sâkî Muhammed Ali Cân

Bu tarih manzûmesini Abdullah Sermest'in müridlerinden Merkupçu Rahmî yazmıştır. Kitabeden Saka Ali Baba'nın M.1874 yılında vefat ettiğini anlıyoruz.

Türbeyi ikiye ayıran duvardaki kapının üstünde yine Rahmî Efendi tarafından yazılmış şu kitabe vardır, bu kitabe Abdullah Sermest'in bölümüne girerken karşımıza gelir:

Müceddid mesleğin tecdîd iden sâhib reşâdet bu

İderdi neşr-i nisbet hâs ile amma ne himmet bu

Çıkub on iki pîrân üdi ilhâm Rahmî'ye târîh

*Makâm-ı dil-güşâyâ sür yüzi bâb-ı velâyet bu*⁵² 1298 (M.1881)

⁴⁹ یا حضرت شاه سرمست ولی

⁵⁰ Ekrem Efendi altı yıl Tazebay Vakfı mütevelliliği yapmıştır.

⁵¹ "Hazret-i cânâ" şeklinde kastedilen kişi Abdullah Sermest'in şeyhi ve hocası *Muhammed Can* Hazretleri'dir.

⁵² Rahmî Efendi bu manzûmeyi yazdığı vakit türbede Abdullah Sermest'ten başka kimse olmadığı için onun adına yazılmıştır. Tarih ise Abdullah Sermest'in ölüm târihini belirtmektedir. İbrahim Hakkı Konyalı bazı kısımları farklı yazmıştır. "Rahmî" yerine "Zihnî", "raşâdet" yerine "saâdet" gibi. Aslı şöyledir:

مجدد مسلک تجدییدن صاحب رشادت بو

ایدردی نهشرت نسبت خاص 4 همت بو

چیقوب اون ایکی جبران اتدی ا هم رحمتی به تاریخ

مقلم دلکشایه سورپوزی باب ولایت بو

لی سنه ۱۲۹۸

Türbenin ikinci bölümünde ise dört sanduka bulunmaktadır. Girişte ilk sandukada Abdullah Sermest'in 2 nci hanımı Ayyuş (Gaziantep'li FeslizadeHacı Hüseyin Efendi'nin kızı olup bir kız çocuğu dünyaya getirmiştir.) ile Abdullah Sermest'in kızı Şehnebat Hanım bulunmaktadır. İkinci sandukada, Abdullah Sermest Efendi'nin büyük oğlu Mustafa Vakıf Efendi ile Mehmet Vakıf Efendi'nin torunlarından Mustafa Halis medfundur. Üçüncü sandukada Şeyh Abdullah Sermest Efendi yatmaktadır. Sandukanın üstü yeşil bir kadife ile örtülüdür. Üzerinde şu yazı vardır:

Ber ser-i türbet-i mâ çün güzeri himmet hâh

Ki ziyâret gehi rindân-ı cihân hâhed bud²³

Dördüncü sandukalı kabirde ise Abdullah Sermest'in oğlu Şeyh Muhammed Vakıf Efendi medfundur. Sandukası dışarıdan görünsün (pencereden) diye daha yüksek yapılmıştır.

Türbeye giden ince yolun sağ tarafından yukarıdan aşağıya doğru:

Süleyman Akif Efendi'nin oğlu Mehmet Said, (... – Ö.1919)

Mehmet Vakıf Efendi'nin en büyük oğlu ve Prof. Dr. Uygur Tazebay'ın Babası Abdullah Halis TAZEBAY (D.1894 – Ö.23 Temmuz 1947 Çarşamba)

Mehmet Vakıf Efendi'nin oğlu Bahaeddin TAZEBAY (..... Ö.1967)

Mehmet Vakıf Efendi'nin oğlu Kemal TAZEBAY,(D.1910- Ö.1968)

Süleyman Akif Efendi'nin kızı İrfan Yıldırım'ın eşi Mehmet Yıldırım, (D.1923- Ö.1975)

Süleyman Akif Efendi'nin oğlu Kilis eski Belediye Başkanı Mustafa Sıddık BAYTAZ, (D.1920 – Ö.1992)

Abdullah Halis TAZEBAY'ın oğlu Orhan Halis TAZEBAY, (D.1932 – Ö.1994)

Bahaddin TAZEBAY'ın oğlu Mehmet TAZEBAY, (D.1933 – Ö.1996)

Türbeye giden ince yolun sol tarafında ise:

Bahaeddin TAZEBAY'ın kızı Hayriye TAZEBAY, (.....-.....)

Kemal TAZEBAY'ın Eşi Necla Hanım, (.....-Ö.1966)

Bahaeddin TAZEBAY'ın eşi Naciye Hanım, (D.1910 – Ö.1990)

Süleyman Akif Efendi'nin Eşi Ganime Hanım, (D.1893 – Ö.1973)

Mustafa S. BAYTAZ'ın Eşi Fikret Hanım, (D.1922 – Ö.1988)

Mehmet Sermest TAZEBAY'ın Eşi Güner Hanım, (D.1934 – Ö.1997)

Mehmet Vakıf oğlu Zahrettin TAZEBAY, (D.1930-Ö.1998) Türbe ile Hatimhane arasındaki yerde

Medfundurlar.

C) ESERLERİ

Abdullah Sermest Hazretleri'nin üç eserinin olduğu bilinmektedir. Bunlar Türkçe, Farsça ve Arapça şiirlerinin bulunduğu **Divan'ı**, **Tıpla ilgili bir eseri** ve Hicretin 37'nci yılında Sıffin denilen yerde Hz. Ali ile Muaviye arasındaki 70.000 kişinin ölümüyle sonuçlanan savaşı dile getiren **Sıffin Vak'ası** adlı bir tarih kitabıdır.

²³ "Bizim türbemizin yanından geçerken himmet iste, çünkü bu ziyâret yeri cihân rindlerinin arzu ettikleri yerdir. Aslı şöyledir:

برسر تر بت ماچون گذر همتخانه
که زبارتکه رندان جهاد بوند

Bu üç eserden Divan hariç, diğerleri kaybolmuştur. Kaybolan eserler hakkında da hiç bilgimiz yoktur. Tıpla ilgili eserinin Kilis'e gelen bir Fransız araştırmacı tarafından alınıp geri getirilmediği şeklinde bir bilgiyi torunu Hüsamettin Tazebay'dan öğrendim. Divandaki şiirlerin dışında Abdullah Sermest'in şiirlerinin var olduğu sanılmaktadır. Divan, şairimizin ölümünden sonra yazıldığı için bazı aksaklıkların olması da normal karşılanmalıdır.

DİVAN:

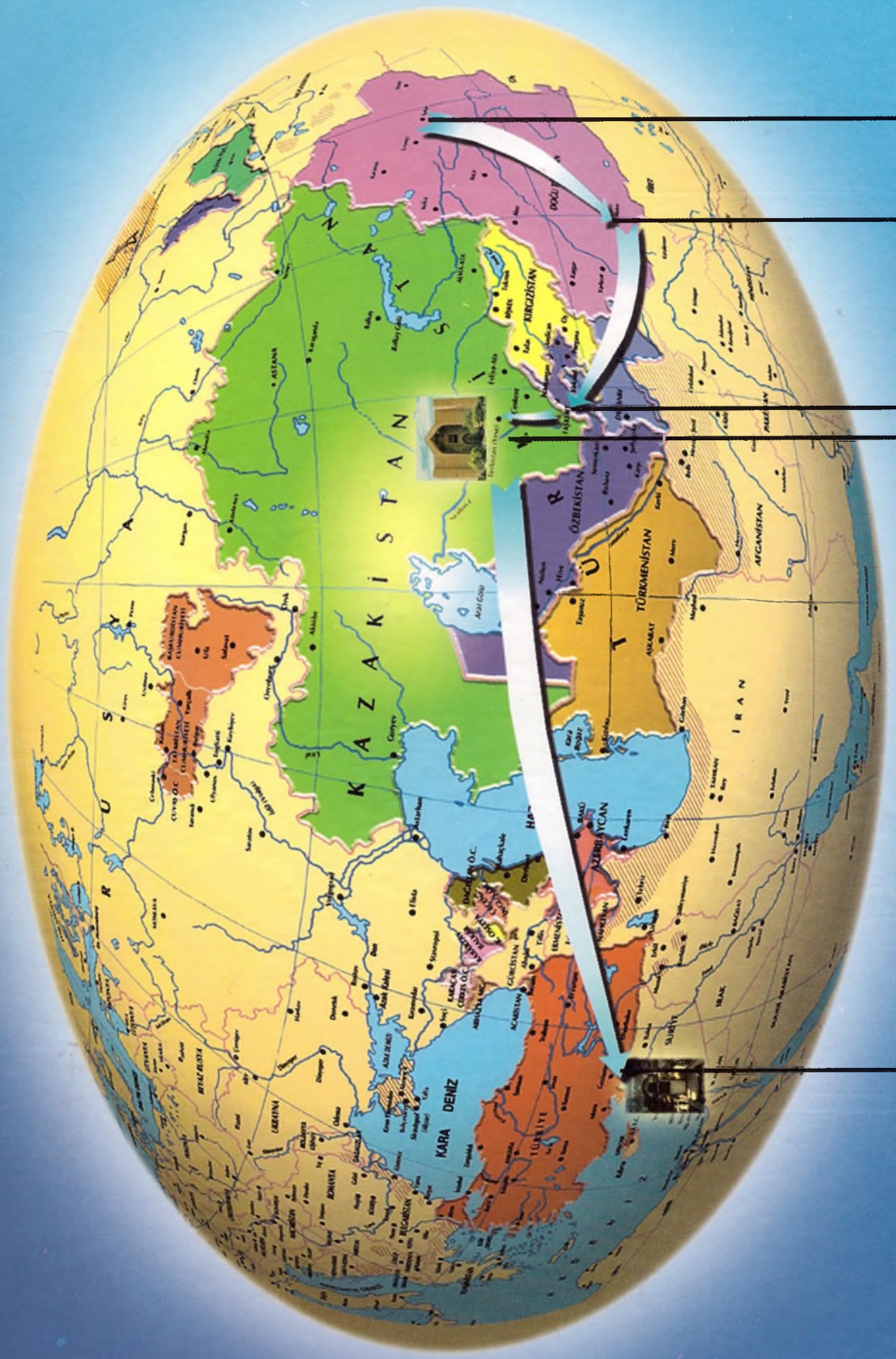
Abdullah Sermest'in El yazma **Divan**'ının 4 nüshası elime geçti. Bunları torunlarından Hüsamettin Tazebay ve Dr. Uygur Tazebay'dan aldım. Divanın aslı kendilerinde de bulunmadığı için sonradan bazı kişiler tarafından yazılmış yazma nüshalar üzerinden okudum. Çalıştığım bu tez 4 nüsha karşılaştırılarak yapılmıştır.

Metin, daha az hatalı görülen **A** nüshası esas alınarak yazıldı. **C** nüshası redif ve kafiyeye dayanılarak düzenli bir şekilde hazırlandığı için şiirler, **C** nüshasına göre sıralandı. **C** nüshasında toplam 127 şiir bulunuyor. Bu şiirlerin sırası tezimde aynen korunmuştur. Divanda Türkçe şiirlerin dışında 13 Farsça gazel, 1 Arapça gazel, 1 Arapça-Türkçe karışık gazel, 1 Farsça müstezat, 2 Farsça nazm ve bir Farsça nutuk vardır. Bu şiirler Türkçe şiirlerin arasına kafiye sırasına göre yerleştirilmiştir.

A nüshasında, yani asıl nüshada, toplam 126 şiir bulunmaktadır. 3. nüshadan fazla olarak 128 ve 129. şiirler tespit edilip divan metnine yazılmıştır. Bu nüshada 126 ve 27. şiirler yoktur.

B nüshasında, toplam 124 şiir vardır. **C** nüshasındaki şiirlerden farklı şiire rastlanmamıştır. Eksik olarak 111. şiirin yarısı, 125. şiirin son beyti, 112, 126 ve 127. şiirler yazılı değildir.

D nüshasında, toplam 120 şiir tespit edilmiştir. 3., 15., 48., 65., 124., 125. ve 126. şiirlere rastlanmamıştır.

TURFAN

HOTEN

YESİ TAŞKENT

KILIS

الله الرحمن الرحيم
GAZEL

Muhabbet aleminde kendi kendimden hicabettim
Açıldı cism-i canım kalbime bir bir itabettim.
Nigâra mülk-i cismin kenz-i aşkın için harabettim.
Tarik-i aşkı da bünyadi-i hesd-i turabettim.
Anı canım yerine kalbide naibmenen ettim.

Açıldı perde-i zulmet nigârın tab-i ruhsinden
Gönül kendi tecellâ-i cemal-i bahş-i feyzinden
Tecerrüd eyledim yekser cihanın arşı ferşinden
Derun-i sinemi pak eyledim ağyar-ı nakşinden
Gönül kâsesin aşkın ruhu için müstetab ettim.

Şuun-i firkati sertabser mektur tut zahid
Bu alemde harabat ehlini mağfur tut zahid
Şarabi nabe ger meyl eylesem maktur tut zahid
Beni o zümre-i mestanede mecbur tut zahid
Ki ben meyhanede pir-i mugana intisabettim.

Hakikatten cenab-ı pir-i mey sundukda sehbasın
Bitirdi nefha-i hatırda kıylükali gavgasın
Gözetme anda saffat revhani-i temaşasın
Medaris içre Sermest görmedim aşk-ı sevdasın
Anınçün ilmimi meyhanede rehn-i şarabettim.